

Klucz do zbioru zadań

M. Kity pt. Wybieram gramatykę! Dla cudzoziemców zaawansowanych na poziomie C i dla studentów kierunków filologicznych (wydanie trzecie, poprawione)

Część pierwsza – Dźwiękowa strona języka. Graficzna strona języka

Opracował: Marcin Maciołek

Relacja głoska – litera

Ćwiczenie 1

wyraz	litery	głoski
list	list (4)	[lʲ] [i] [s] [t] (4)
czytać	czytać (6)	[č] [y] [t] [a] [ć] (5)
rzeka	rzeka (5)	[ž] [e] [k] [a] (4)
nagi	nagi (4)	[n] [a][ǰ] [i] (4)
październik	październik (11)	[p] [a] [ż] [ǰ] [e] [r] [ń] [i] [k] (9)
deszcz	deszcz (6)	[d] [e][š] [č] (10)
choroba	choroba (7)	[χ] [o] [r] [o] [b] [a] (6)
marznąć	marznąć (7)	[m] [a] [r] [z] [n] [o] [ń] [ć] (8)
marzyć	marzyć (6)	[m] [a] [ž] [y] [ć] (5)
rzeć	rzeć (4)	[r] [ž] [e] [ć] (6)
cień	cień (4)	[ć] [e] [ń] (3)
dzień	dzień (5)	[ž] [e] [ń] (3)
dnia	dnia (4)	[dʲ] [ń] [a] (3)
kiedy	kiedy (5)	[k] [e] [d] [y] (4)
piosenka	piosenka (8)	[pʲ] [i] [o] [s] [e] [n] [k] [a] (8)
przyjaźń	przyjaźń (8)	[p] [š] [y] [i] [a] [ś] [ń] (7)
herbata	herbata (7)	[χ] [e] [r] [b] [a] [t] [a] (7)
chwila	chwila (6)	[χ] [fʲ] [i] [l] [a] (5)
ojciec	ojciec (6)	[o] [i] [ć] [e] [c] (5)
Maria	Maria (5)	[m] [a] [rʲ] [i] [a] (5)

wyraz	litery	głoski
często	często (5)	[č] [č̣] [ũ] [s] [t] [o] (6) [č] [č̣] [s] [t] [o] (5)
bąk	bąk (3)	[b] [õ] [ŋ] [k] (4) [b] [o] [ŋ] [k] (4)
bład	bład (4)	[b] [ɥ] [õ] [n] [t] (5) [b] [ɥ] [õ] [n] [t] (5)
sędzia	sędzia (5)	[s] [ẽ][ń] [ṣ̌] [a] (5) [s] [e][ń] [ṣ̌] [a] (5)
wąż	wąż (3)	[v] [õ] [ũ] [š] (4) [v] [õ] [š] (3)
dąb	dąb (3)	[d] [õ][m] [p] (4) [d] [o][m] [p] (4)
dęby	dęby (4)	[d] [ẽ] [m] [b] [y] (5) [d] [e] [m] [b] [y] (5)
pączek	pączek (6)	[p] [õ] [n] [č] [e] [k] (6) [p] [o] [n] [č] [e] [k] (6)
miesiąc	miesiąc (7)	[mʹ] [i] [e] [ś] [õ] [n] [c] (7) [mʹ] [i] [e] [ś] [o] [n] [c] (7)
miesięczny	miesięczny (10)	[mʹ] [i] [e] [ś] [ẽ] [n] [č] [n] [y] (9) [mʹ] [i] [e] [ś] [e] [n] [č] [n] [y] (9)
kwiat	kwiat (5)	[k] [fʹ] [i] [a] [t] (5)
przez	przez (5)	[p] [š] [e] [s] (4)
bez	bez (3)	[b] [e] [s] (3)
krzak	krzak (5)	[k] [š] [a] [k] (4)
trzy	trzy (4)	[t] [š] [y] (3)
babka	babka (5)	[b] [a] [p] [k] [a] (5)
twarz	twarz (5)	[t] [f] [a] [š] (4)
szedł	szedł (5)	[š] [e] [t] [ɥ] (4)
kino	kino (4)	[k] [i] [n] [o] (4)
misie	misie (5)	[mʹ] [i] [ś] [e] (4)

Ćwiczenie 2

wyraz	dwuznak	trójznak	grupa spółgłosek	wyraz	dwuznak	trójznak	grupa spółgłosek
nadzieja		+		odzew		+	
podzwonne	+			odziać		+	
nadzwyczaj			+	odzież		+	
nadziemny	+			odzierać		+	
nadzienie		+		odzyskać			+
nadzmysłowy	+			odzywać się			+

nadzorca	+			przedzjazdowy			+
nadziany		+		przedzierać		+	
nadźwigać się	+			przedziurawić		+	
budżet			+	przedzniwny			+
odżałować			+	podzamcze			+
odżegnać się			+	podzbiór			+
odżyć			+	podziękować		+	
dżez	+			podziurawić		+	
odżywianie			+	podzespół			+
dżem	+			podziobać		+	
odznaczenie			+	podzielić		+	
podzestaw	+		+	drzeć	+		
podział		+		rzymski	+		
podzwrotnikowy			+	sierżant			+
podżegacz			+	szarża			+
podżyrować			+	marznąć			+
skarżyć			+	marzyć			+
karzący	+			mierzwić	+		
dzierżyć			+	mierzyć	+		
źreć			+	hiperzwolennik			+
rżeć			+	hiperzabawny			+
rzec	+			superzbiornikowiec			+
drzeć			+	superżelazo			+

Ćwiczenie 3

wymowa	zapis ortograficzny		wymowa	zapis ortograficzny	
[może]	1. morze	2. może	[kot]	1. kod	2. kod
[lut]	1. lód	2. lud	[xoć]	1. chodź!	2. choć
[xut]	1. chód	2. hut	[tempo]	1. tępo	2. tempo
[xart]	1. chart	2. hart	[m'jeć]	1. miedź	2. mieć
[stuk]	1. stóg	2. stuk	[ruś]	1. róż	2. rusz!
[ważyć]	1. warzyć	2. ważyć	[kšyk]	1. krzyk	2. kšyk
[kaš]	1. kaź!	2. kasz	[maże]	1. marzę	2. mażę
[pot]	1. pod	2. pot	[spšedaš]	1. sprzedaz	2. sprzedasz
[rat]	1. rad	2. rat	[pracuje]	1. pracuję	2. pracuje

Ćwiczenie 4

zapis ortograficzny		wymowa	zapis ortograficzny		wymowa
1. skub!	2. skup	[skup]	1. nóz	2. nuż	[nuš]
1. stuk	2. stóg	[stuk]	1. bród	2. brud	[brut]
1. paf	2. paw	[paf]	1. praworządny	2. prawożądny	[pravožondny]
1. traw	2. traf	[traf]			

Ćwiczenie 5

litera (litery)	głoska	litera (litery)	głoska
zabawa	[z]	siedź	[ć]
wóz	[s]	herbata	[x]
rzeka	[š]	choroba	[x]
marznie	[r]-[z]	październik	[ǰ]
krzak	[š]	chodźcie	[ć]
żaba	[ž]	ziele	[ż]
wąż	[š]	weźmy	[ż] (K-P) [ś] (W)
sieć	[ć]	zima	[ż]
dom	[d]	sowa	[s]
sad	[t]	kóz	[s]
głowa	[v]	kura	[u]
wróg	[k]	góra	[u]
wojna	[v]	kaszka	[š]
twój	[f]	ryż	[š]
bar	[b]	gorzki	[š]
babka	[p]	morze	[ž]
chleb	[p]	być może	[ž]
wiedza	[ǰ]	każę (<i>kazać</i>)	[ž]
powiedz	[c]	karzę (<i>karać</i>)	[ž]
dzień	[ǰ]	mur	[u]
wiedźma	[ǰ]	mór	[u]
staw	[f]	pomarzę (<i>pomarzyć</i>)	[ž]
Leopold Staff	[f]	sieć	[ć]
pomażę (<i>pomazać</i>)	[ž]	Bohdan	[ɣ]

Ćwiczenie 6

wyraz	[i]	[i̯]	[ø]
siwy	+		
zoologia		+	
się			+
siła	+		
mówią		+	
mówimy	+		
radio		+	
Małgosia			+

wyraz	[i]	[i̯]	[ø]
zima	+		
siadł			+
siedzieć			+
kiosk		+	
geografia	+	+	
bił			
siedem			+
diabeł		+	

wyraz	[i]	[i̯]	[ø]
mili	+		
ziola			+
Maria		+	
Mania			+
mania		+	
igła	+		
Idzi	+		
piesek		+	

Ćwiczenie 7

lekcja
emalia
armia
Lidia

kopia
akcja
Gruzja
elegia

rewia
misja
misia (dopełniacz l. poj. *miś*)
mafia

sesja	wizja	racja
biologia	furia	Anglia
korozja	dyskusja	Norwegia
pensja	dialog	Szwajcaria
Arabia	Szwecja	Gdynia

Zakończenia *-sja, -cja, -zja* w słowach obcego pochodzenia wymawiane są odpowiednio jako [s'ja], [c'ja], [z'ja], tj. ze spółgłoską zmiękczonej oraz półsamogłoską [j], natomiast zakończenia *-sia, -cia, -zia* w słowach rodzimych wymawiane są odpowiednio jako [sa], [ca], [za] (litera „i” oznacza więc w nich wyłącznie miękkość poprzedzającej spółgłoski).

Ćwiczenie 8

głoska	litera (litery)	przykłady
[ń]	ń, ni	mińmy, nikt
[t]	t, d	but, budka
[f]	f, w	foka, kawka
[š]	sz, rz, ź	kasza, krzak, książka
[ž]	ż, rz	żaba, rzeka
[p]	p, b	apaszka, żabka
[x]	h, ch	hamak, chleb
[ź]	ź, zi, ś	źrebię, ziarno, prośba
[g]	g	grabie
[ć]	ć, ci, dź	ćma, ciasny, chodź!
[ś]	ś, si, ź	śnieg, kosiarka, paź
[m']	m	miasto
[j]	j, i	jajko, biologia
[c]	c, dz	piec, powiedz
[u]	u, ó	kura, góra
[e]	e	ekierka
[o]	o	okno

Spółgłoski i ich charakterystyka

Ćwiczenie 9

wyraz	spółgłoska	cechy artykulacyjne
wy	[v]	dźwięczna, szczelinowa, wargowo-zębowa
sam	[s]	bezdźwięczna, szczelinowa, zębowa
	[m]	dźwięczna, nosowa, dwuwargowa
trzy	[t]	bezdźwięczna, zwarta, dźwięczna
	[ž]	dźwięczna, szczelinowa, dźwięczna
żył	[ž]	dźwięczna, szczelinowa, dźwięczna,
	[ɥ]	dźwięczna, półsamogłoskowa-ustna, tylna
kwiat	[k]	bezdźwięczna, zwarta, tylnojęzykowa
	[f]	bezdźwięczna, szczelinowa, wargowo-zębowa, zmiękczonej
	[j]	dźwięczna, półsamogłoskowa-ustna, przednia

	[t]	bezdźwięczna, zwarta, zębowa
czyścisz	[č]	bezdźwięczna, zwarto-szczelinowa, dźwiękowa
	[ś]	bezdźwięczna, szczelinowa, środkowojęzykowa
	[ć]	bezdźwięczna, zwarto-szczelinowa, środkowojęzykowa
	[š]	bezdźwięczna, szczelinowa, dźwiękowa

Wymowa samogłosek nosowych

Ćwiczenie 10

słowo	litera	pozycja	głoska (głoski)
dęby	-ę-	przed [b] (spółgłoską dwuwargową)	[em]
dąb	-ą-	przed [p] (spółgłoską dwuwargową)	[om]
bęben	-ę-	przed [b] (spółgłoską dwuwargową)	[em]
trąba	-ą-	przed [b] (spółgłoską dwuwargową)	[om]
pieniędzy	-ę-	przed [ʒ] (spółgłoską zębową)	[en]
goręcej	-ę-	przed [c] (spółgłoską zębową)	[en]
w rzędzie	-ę-	przed [ʒ] (spółgłoską środkowojęzykową)	[eń]
mądry	-ą-	przed [d] (spółgłoską zębową)	[on]
szczyście	-ę-	przed [ś] (spółgłoską szczelinową)	[č]
wąs	-ą-	przed [s] (spółgłoską szczelinową)	[ō]
pąk	-ą-	przed [k] (spółgłoską tylnojęzykową)	[on]
męża	-ę-	przed [ʒ] (spółgłoską szczelinową)	[č]
węch	-ę-	przed [x] (spółgłoską szczelinową)	[č]
wąwóz	-ą-	przed [v] (spółgłoską szczelinową)	[ō]
wzięli	-ę-	przed [l'] (spółgłoską boczną zmiękczoneą)	[e]
wziął	-ą-	przed [u] (półsamogłoską-ustną tylną)	[o]
wziąć	-ą-	przed [oń] (spółgłoską środkowojęzykową)	[oń]
węszyć	-ę-	przed [ś] (spółgłoską szczelinową)	[č]

Wymowa spółgłosek i grup spółgłoskowych

Ćwiczenie 12

wyraz	grupa spółgłosek bezdźwięcznych	grupa spółgłosek dźwięcznych	grupa niejednorodna pod względem dźwięczności
bitwa	[b'itfa]		
także		[tagże]	
twardy	[tfardy]	[tfardy]	
piszcie!		[p'iżze]	
liczba		[l'iżba]	
krzyk	[kšyk]		
wstążka	[fstōška]		
jakby		[jagby]	
prośba		[proźba]	
gwiazd	[gv'jast]	[gv'jast]	

przechadzka	[pšexacka]		
sprzedaż	[spšedaš]		
otwierać			[otf'ierać]
choćby		[xoŕby]	
kupże!		[kubže]	
czwartek	[čfartek]		[čfartek]
klechda		[kleyda]	[kleyda]
rybka	[rypka]		
będzże!		[bońŕže]	
ludzki	[lucki]		
sprzeciw	[spšećif]		
liczb	[l'ičp]		
zhańbić	[sxańb'ić]	[sxańb'ić]	
będzmy	[bońćmy] (W)	[bońŕmy] (K-P)	
Bohdan		[boydan]	
praca			[praca]
altana			[altana]
pułk			[puuk]
jabłko	[iapuko] [iapko]		
nerka			[nerka]
sosna			[sosna]

Ćwiczenie 13

głoska dźwięczna	przykład	głoska bezdźwięczna	przykład
[b]	[baba]	[p]	[babka]
[d]	[buda]	[t]	[butka]
[g]	[noga]	[k]	[nuk]
[v]	[sprava]	[f]	[sprafka]
[z]	[koza]	[s]	[kuska]
[ž]	[drožyna]	[š]	[druška]
[ŕ]	[ieŕo]	[c]	[ieŕće]
[ŕ]	[raŕić]	[ć]	[raće]
[ž]	[paža]	[ś]	[paś]
[ŕ]	[l'iŕba]	[č]	[l'ičp]
[i]	[bajka]	-----	-----
[l]	[latorośle]	[l]	[latorośl]
[u]	[iapuk]	[u]	[iapuko]
[m]	[rytmu]	[m]	[rytm]
[n]	[bl'izna]	[n]	[bl'isn]
[r]	[kadry]	[r]	[katr]

Ćwiczenie 14

przykład w tekście pisanym	przykład w tekście mówionym	przykład w tekście pisanym	przykład w tekście mówionym
mężczyźni	[měščyžni]	papuzko	[papuško]
mężczyzna	[měščyzna]	powtórzysz	[poftużyš]
przestał istnieć	[pšestaŭ istnieć]	nie bądź ciekawy	[ńe boń•ćekavy]
wprawić się	[fprav'ić še]	przelotne	[pšelotne]
zdziwienie	[žživ'ieńe]	głębszych	[gũempšyχ]
bledsza	[bletsza]	przyjaźni	[pšyjaźni]
bez powietrza	[bes pov'ieťša]	rzadko	[žatko]
przeznaczono	[pšeznačoŭ]	wytrzymuje	[vyťšymuje]
najuboższemu	[najubo•šemu]	przyjaciół	[pšyjaćuŭ]
rozpaczy	[rospačy]	w końcu	[f koŭcu]
zastrzeżoną	[zastšezõŭ]	martwą	[martfõ]
otwarte	[otfarte]	niepotrzebną	[ńepoťšebõŭ]
świecie	[šf'ieće]	w hallu	[f χolu]

Ćwiczenie 16

wymowa staranna	wymowa potoczna	uwagi do wymowy potocznej
[baŭa]	[baa]	elizja, czyli wypadnięcie półsamogłoski [ɨ] w pozycji interwokalicznej
[bende]	[bede]	niewłaściwa realizacja tzw. nosówki przed spółgłoską zwartą [d]
[i̯est]	[i̯es]	redukcja wygłosowej grupy spółgłoskowej
[poťšebne] [počšebne]	[počšebne]	uproszczenie grupy spółgłoskowej po poprzedniej asymilacji
[v'ieŭcei]	[v'ieŭcy]	niewłaściwa realizacja zakończenia -ej
[i̯edenašće]	[i̯edynašće]	podwyższenie artykulacyjne [e] do [y] wskutek sąsiedztwa ze spółgłoską sonorną
[v'ieŭkšość]	[v'ieŭkšoš]	podwyższenie artykulacyjne [e] do [y] wskutek sąsiedztwa ze spółgłoską sonorną, redukcja wygłosowej grupy spółgłoskowej

Podwójne oznaczenia samogłosek w transkrybowanych wywiadach w słowach *boo*, *noo*, *takiee* oznaczają właściwe w mowie potocznej przedłużenia samogłosek. Zapis *ee* to tzw. jęk namysłu (dźwięk nieartykułowany) także typowy dla tworzonych spontanicznie wypowiedzi potocznych.

Sylaba. Akcent

Ćwiczenie 17

wyraz	sylaby	struktura fonetyczna sylab	wyraz	sylaby	struktura fonetyczna sylab
rower	<u>ro</u> -wer	CV-CVC	deszczu	[de][šču]	CV-CCV
chrzest	[χšest]	CCVCC	deszczyki	[de][ščy][ki]	CV-CCV-CV
chrztami	[χšta][m'i]	CCCV-CV	nieborak	[né][bo][rak]	CV-CV-CVC
drzewo	[dže][vo]	CCV-CV	panna	[pan][na]	CVC-CV
deszcz	[dešč]	CVCC	Jagiełło	[ja][géu][u]	CV-CVC-CV
dłuższy	[d <u>uu</u> š][šy]	CCVC-CV	chudeusz	[χu][de][uš]	CV-CV-VC
iskra	[i][skra] [is][kra] [isk][ra]	V-CCCV VC-CCV VCC-CV	liceum	[l'i][ce][um]	CV-CV-VC
nocleg	[noc][lek]	CVC-CVC	licea	[l'i][ce][a]	CV-CV-V
przedstawić	[pšet][sta][v'ić]	CCVC- CCV-CVC	warstwa	[vars][tfa] [var][stfa] [varst][fa]	CVCC- CCV CVC- CCCV CVCCC- CV
nadrobić	[nad][ro][b'ić]	CVC-CV- CVC	Turcja	[tur][c'ja]	CVC-CVC
poprawić	[po][pra][v'ić]	CV-CCV- CVC	bezbronny	[bez][bron][ny]	CVC- CCVC-CV
Francja	[fran][c'ja]	CCVC- CCV	obfity	[op][f'i][ty]	VC-CV- CV
Maria	[mar']][ja]	CVC-CV	hipokryzja	[χ'i][po][kry][z'ja]	CV-CV- CCV-CCV
Marii	[mar']][ji]	CVC-CV	podręcznik	[pod][reŋč][ník]	CVC- CVCC- CVC
morski	[mor][ski] [mors][ki]	CVC-CCV CVCC-CV	wzrost	[vzrost]	CCCCVCC
poczta	[poč][ta]	CVC-CV	zgrzyść	[zgryść]	CCCVCC
sprawozdawca	[spra][voz][daf][ca]	CCCA- CVC- CVC-CV	willa	[vil][la]	CVC-CV
niedźwiedź	[něž][v'ieć]	CVC- CCVC	miękki	[m'ien][ki]	CCVC-CV
marznąć	[marz][noć]	CVCC- CVCC	rzeźba	[žez][ba]	CVC-CV

autor	[aʊ][tor]	VC-CVC	inauguracja	[i][naʊ][gu][ra][c'ia]	V-CVC- CV-CV- CCV
pauza	[paʊ][za]	CVC-CV	adaptacja	[a][dap][ta][c'ia]	V-CVC- CV-CCV
Zeusowi	[ze][u][so][v'i]	CV-V-CV- CV	adiunkt	[ad]['iunkt]	VC- CVCCC
Mateusz	[ma][te][uʃ]	CV-CV- VC	otwór	[ot][fur]	VC-CVC
nauka	[na][u][ka]	CV-V-CV	dziennikarz	[ʒen]['ni][kaʃ]	CVC-CV- CVC

Samogłoski i spółgłoski w mówieniu

Ćwiczenie 28

Tekst 1. (Ludwik Jerzy Kern R): rotacyzm właściwy, czyli realizacja fonemu |r| w postaci [R] uwularnego (języczkowego) lub gardłowego zamiast przedniojęzykowo-dziąsłowego [r].

Tekst 2. (Artur Marya Swinarski Parodie): rotacyzm właściwy, a konkretnie *rotacismus marginale*, czyli wadliwa boczna (jednouderzeniowa) realizacja fonemu |r| w postaci głoski [l] (por. *baldzo, plose, gluby, stala, śmieldzi*), a ponadto sygmatyzm (seplenienie), czyli w tym konkretnym przypadku wymawianie w miejsce głosek dziąsłowych spółgłosek środkowojęzykowych (por. *baječka*) i zębowych (por. *plose*).

Tekst 3. (Tadeusz Siejak Próba): rotacyzm, czyli realizacja fonemu |r| tym razem w postaci półsamogłoski tylnej [ɤ] (por. *baldzo, płosze, pielszy* itd.)

Tekst 4. (Konstanty Ildefons Gałczyński Strasna zaba Wiersz dla sepleniących): sygmatyzm (seplenienie), polegający na wymowie spółgłosek zębowych w miejsce dziąsłowych (por. *strasna zaba, wyzsy uzędnik, Cestaw* itd.)

Onomatopeje

Ćwiczenie 29

Źródłem nieporozumienia, o którym mowa w przywołanej anegdocie, jest homonimia, a ściślej homofonia (tożsamość brzmieniowa), polegająca na skojarzeniu (utożsamieniu) wymowy nazwiska znanego reżysera Tadeusza Kantora z nazwą miejsca, w którym wymienia się waluty. Zarówno wskazana nazwa własna, jak i rzeczownik pospolity brzmią [kantor].